

Laag aandeel zittenblijvers

Welke factoren dragen bij aan een gering aandeel zittenblijvers?

- EINDRAPPORT -

Auteurs

Suna Duysak

Miranda Witvliet

Amsterdam, 18 oktober 2018

© 2018 RegioPlan, in opdracht van de VO-raad

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van RegioPlan. RegioPlan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding van het onderzoek	1
1.2 Onderzoeksvragen	1
1.3 Opzet van het onderzoek	1
1.4 Leeswijzer	2
2 Factoren laag aandeel zittenblijvers	4
2.1 Inleiding	4
2.2 Structurele kenmerken van scholen met een laag aandeel zittenblijvers	4
2.3 Succesfactoren in het tegengaan van zittenblijven	5
2.4 Visie op zittenblijven als ijkpunt	6
2.5 Tijdige signalering van achterstanden	7
2.6 Leerlingbegeleiding binnen de school	9
2.7 Samenwerking docententeam en ouders	11
3 Samenvatting en conclusie	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Samenvatting belangrijkste uitkomsten	14
3.3 Conclusie	15
Bijlage	17
Structurele kenmerken	17
Resultaten online enquête; respons en rechte tellingen (n=69)	19

Inleiding

1

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Het percentage leerlingen dat jaarlijks blijft zitten in het voortgezet onderwijs laat, na een daling in de periode 2012-2015, sinds 2015 een stijgende trend zien (bron: DUO). Desalniettemin is er een aanzienlijk deel van de vo-scholen dat hier in gunstige zin van afwijkt. Uit de DUO-cijfers over 2016 blijkt dat 235 van de in totaal 1.048 vestigingen van vo-instellingen¹ een percentage zittenblijvers van onder de twee procent heeft. Dit percentage is fors lager dan het landelijk gemiddelde percentage van 5,58 procent. De VO-raad wil graag achterhalen welke factoren bijdragen aan het relatief geringe percentage zittenblijvers op een deel van de vo-scholen. Deze scholen zetten mogelijk interessante maatregelen in die werkzaam zijn tegen zittenblijven en die overdraagbaar zijn naar andere scholen. Deze maatregelen zouden een positieve bijdrage kunnen leveren aan een omkering van de huidige stijgende trend in het aandeel zittenblijvers in het vo. De VO-raad heeft daarom aan RegioPlan gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de factoren die bijdragen aan een gering percentage zittenblijvers (lager dan 2%) op scholen. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juni-september 2018. Deze rapportage maakt melding van de uitkomsten van het onderzoek.

1.2 Onderzoeksvragen

Voor het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

Een deel van de scholen in het vo kenmerkt zich door een relatief gering aandeel zittenblijvers (lager dan 2%, in vergelijking tot het landelijk gemiddelde van bijna 6%). Welke factoren dragen bij aan dit relatief lage percentage zittenblijvers? Met een onderscheid in:

- structurele kenmerken van de scholen (zoals geografische ligging, omvang en schooltype);
- aanbod aan leerlingbegeleiding, waaronder ook activiteiten buiten het onderwijs (zowel betaald als onbetaald schaduwonderwijs);
- alternatieve maatwerkinterventies tegen zittenblijven;
- visie van de school op zittenblijven;
- andere factoren aangedragen door de scholen met een laag percentage aan zittenblijvers.

1.3 Opzet van het onderzoek

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, hebben we een bestandsanalyse uitgevoerd, een online enquête uitgezet onder schoolleiders van scholen met een laag percentage zittenblijvers en verdiepende gesprekken gevoerd met een deel van de respondenten van de enquête. Deze activiteiten lichten we hieronder nader toe.

Bestandsanalyse

In de bestandsanalyse hebben we, op basis van het brinnummer, openbare DUO-data over zittenblijven op vo-scholen gekoppeld aan structurele (achtergrond-)kenmerken van deze scholen. Vervolgens is met behulp van multivariate analyses getoetst of de kenmerken van scholen met een laag percentage zittenblijvers (< 2%) significant verschillen van de kenmerken van scholen met een hoger percentage zittenblijvers (>2%). Daarbij hebben we praktijkscholen buiten beschouwing gelaten.

De volgende structurele kenmerken zijn onderzocht:

- geografische ligging: zowel stedelijk versus platteland als regio waarin de school zich bevindt en of de school al dan niet gevestigd is in de G4;
- schoolgrootte, gemeten in het aantal leerlingen;
- denominatie (openbaar, protestants, katholiek, confessioneel overig en algemeen bijzonder)
- afstroomleerlingen; gemeten in het aantal leerlingen dat afstroomt.

¹ 18%; praktijkscholen buiten beschouwing gelaten.

Online enquête

In juni 2018 hebben we een online enquête uitgezet onder 219 scholen met een percentage zittenblijvers lager dan twee procent. In totaal hebben 69 schoolleiders de enquête (volledig) ingevuld; een respons van 32 procent. De respons en tellingen op de vragen in de enquête zijn opgenomen in de bijlage.

De enquête bevatte in totaal acht vragen, en ging in op de volgende onderwerpen:

- herkenning van het lage percentage zittenblijvers op de school;
- verklaringen voor het lage percentage zittenblijvers;
- omschrijvingen van wat de scholen doen tegen zittenblijven;
- ruimte voor opmerkingen.

Tevens hebben we in de enquête de vraag gesteld of respondenten willen deelnemen aan een telefonisch verdiepend interview. Vierendertig schoolleiders (49% van de respondenten) hebben hier positief op geantwoord.

Verdiepende interviews

Samen met de VO-raad hebben we op basis van de antwoorden op de enquête tien scholen geselecteerd voor de verdiepende interviews. De interviews zijn in september 2018 gehouden. De selectie van scholen is op basis van de volgende aspecten tot stand gekomen:

- spreiding in schoolomvang en regio;
- spreiding in belangrijkste genoemde verklaringen en omschrijvingen van wat de scholen doen tegen zittenblijven, zodat een divers beeld geschetst kan worden van wat scholen (kunnen) doen tegen zittenblijven.

In de telefonische interviews hebben we gevraagd naar wat de maatregelen tegen zittenblijven van de scholen inhouden, wie deze uitvoeren en hierbij betrokken zijn, wat de werkzame elementen van de aanpakken zijn en wat er voor nodig is om de aanpakken in andere scholen in te zetten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van deze rapportage beschrijven we de uitkomsten van het onderzoek. We gaan daarbij in op de bevindingen van de bestandsanalyse, de online enquête en de verdiepende interviews en onderscheiden op basis daarvan de belangrijkste factoren die bijdragen aan het lage percentage zittenblijvers op de scholen. In hoofdstuk 3 geven we een samenvatting van de bevindingen, beantwoorden we de onderzoeksvragen en trekken we conclusies over welke factoren met name een rol spelen in het verklaren van het lage percentage zittenblijvers op de scholen.

Factoren laag aandeel zittenblijvers

2

2 Factoren laag aandeel zittenblijvers

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden allereerst de structurele kenmerken uiteengezet van vo-scholen die een laag zittenblijverspercentage hebben. De analyses voor de structurele kenmerken zijn op het niveau van de vestiging uitgevoerd. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van (succes-)factoren die zittenblijven in het voortgezet onderwijs (kunnen) tegengaan en kenmerkend zijn voor scholen met een laag aandeel leerlingen dat doubleert. We gaan daarbij eerst in op het belang van een duidelijke visie op zittenblijven en beschrijven vervolgens een drietal factoren die betrekking hebben op aanpakken die scholen hantieren in het tegengaan van zittenblijven. De bevindingen zijn tot stand gekomen op basis van de bestandsanalyse, online enquêteonderzoek en verdiepende interviews met tien schoolleiders die in dit onderzoek zijn uitgevoerd. De uitkomsten van de bestandsanalyse en enquête zijn in meer detail beschreven in de bijlage van deze rapportage.

2.2 Structurele kenmerken van scholen met een laag aandeel zittenblijvers

Schoolomvang: gemiddeld minder leerlingen op scholen met een laag aandeel zittenblijvers

Op basis van de bestandsanalyse constateren wij dat scholen met een laag zittenblijverspercentage gemiddeld minder leerlingen hebben dan scholen met een zittenblijverspercentage hoger dan twee procent. Zo heeft ongeveer twee derde van de scholen met een laag zittenblijverspercentage minder dan 500 leerlingen op de school, terwijl slechts een op de drie scholen met een hoger zittenblijverspercentage een leerlingaantal van maximaal 500 leerlingen heeft. Ook in de gesprekken met schoolleiders komt naar voren dat leerlingaantal een rol speelt. Schoolleiders van relatief kleinere scholen menen dat kleinschaligheid het makkelijker maakt om tijdig problemen te signaleren, het leerproces te volgen en monitoren en waar nodig persoonlijk (afgestemd en intensieve) aandacht te kunnen bieden aan leerlingen.

Afstroom: niet aantoonbaar vaker/minder vaak op scholen met een laag aandeel zittenblijvers

Hoewel we zien dat leerlingen op scholen met een lager zittenblijverspercentage iets vaker afstromen, kan op basis van de analyse niet geconcludeerd worden dat dit aantal aantoonbaar (significant) verschilt van scholen met een hoger zittenblijverspercentage.

Denominatie: scholen met een laag aandeel zittenblijvers zijn vaker algemeen bijzonder van denominatie

Wel zien we een samenhang tussen denominatie en het zittenblijversaandeel. Scholen met een laag aandeel doubleurs hebben vaker een algemeen bijzondere denominatie² (29%) dan scholen met een hoger aandeel zittenblijvers (13%). Dit verschil is statistisch significant.

Regio: laag aandeel zittenblijvers vaker in regio oost en buiten de G4

Verder wordt er een significante samenhang gevonden tussen regio en zittenblijven. Bijna een op de drie scholen met een laag aandeel zittenblijvers komt uit regio oost, terwijl dit geldt voor iets meer dan een op de vijf scholen met een hoger zittenblijverspercentage. Daarnaast zien we dat scholen die vaker gevestigd zijn in minder stedelijke gebieden minder vaak leerlingen hebben die doubleren. Deze verschillen in vestiging (o.b.v. stedelijkheid) blijken echter na toetsing statistisch verwaarloosbaar. Vestiging in een van de vier grote steden blijkt daarentegen wel significant samen te hangen met het zittenblijverspercentage: scholen buiten de G4 hebben aantoonbaar vaker een zittenblijversaandeel van twee procent of lager. Tot slot wordt gevonden dat de gemiddelde kans dat een school een laag aandeel zittenblijvers heeft het grootst is voor scholen die zijn gevestigd in een groeigebied (t.o.v. krimp- of anti-opeer gebied).

² Op deze scholen is het onderwijs gebaseerd op een pedagogisch uitgangspunt over onderwijs of opvoeding. Er zijn bijvoorbeeld Montessorischolen, Daltonscholen en Jenaplanscholen. Deze scholen kunnen openbare scholen zijn, maar ook bijzondere scholen.

Een totaaloverzicht van de verschillen³ op basis van structurele kenmerken opgesplitst naar laag (<2%) en hoger (>2%) zittenblijverspercentage is in het tabellenboek in de bijlage opgenomen en kan geraadpleegd worden voor een gedetailleerder inzicht.

Structurele factoren kenmerkend voor vo-scholen met een laag aandeel zittenblijvers

Aan de hand van deze bevindingen kunnen we een aantal structurele factoren onderscheiden die kenmerkend zijn voor scholen met een laag aandeel leerlingen dat doubleert. Deze scholen:

- hebben een lager leerlingaantal;
- hebben vaker een algemeen bijzondere denominatie;
- zijn vaker gevestigd in regio oost;
- zijn vaker gevestigd buiten de G4;
- en zijn vaker gevestigd in een groeigebied.

2.3 Succesfactoren in het tegengaan van zittenblijven

De meest aannemelijke verklaringen voor een laag aandeel zittenblijvers

Aan de schoolleiders is in de online enquête met behulp van een aantal stellingen gevraagd in hoeverre genoemde verklaringen voor een laag aandeel zittenblijvers al dan niet aannemelijk zijn. De respondenten hebben geantwoord op een 5-puntschaal van (1) ja, heel aannemelijk tot aan (5) nee, helemaal niet aannemelijk. Op basis van de antwoorden op de stellingen kunnen we een top-tien maken van meest aannemelijke verklaringen voor een laag zittenblijverspercentage:

1. vroegtijdig inzetten op het signaleren van leerachterstanden;
2. extra leerlingbegeleiding binnen de school aanbieden;
3. de visie van de school is dat zittenblijven onwenselijk is;
4. in de leerling-gesprekken gericht aandacht besteden aan het voorkomen van zittenblijven;
5. extra lesstof aanbieden aan leerlingen;
6. extra lestijden aanbieden aan leerlingen;
7. extra voorzieningen inzetten om leerachterstanden te reduceren;
8. zittenblijven is onderdeel van de kwaliteitszorg;
9. ondersteuning geven aan (nieuwe) docenten om differentiatievaardigheden toe te passen in het onderwijs;
10. aandacht besteden aan de bewustwording over de nadelen van zittenblijven onder docenten, leerlingen en ouders.

In figuur 2.1 zijn de antwoorden op deze stellingen grafisch weergegeven. Deze verklaringen hangen inherent samen met succesfactoren die zittenblijven voorkomen. In de volgende paragrafen gaan we verder in op deze verklaringen, in samenhang met de uitkomsten van de verdiepende gesprekken.

³ De verschillen zijn gevonden op basis van bi-variate toetsing; dit wil zeggen dat in het toetsingsmodel niet (gelijktijdig) is gecorrigeerd voor andere kenmerken die een invloed hebben op het zittenblijverspercentage.

Figuur 2.1 Welke stellingen zijn volgens schoolleiders de meest aannemelijke verklaringen voor een laag aandeel zittenblijvers?

2.4 Visie op zittenblijven als ijkpunt

De meerderheid (93%) van de schoolleiders zegt in de enquête een verklaring of mogelijke verklaring te hebben voor het lage aandeel leerlingen dat op hun school doubleert en te weten dat hun school een laag aandeel zittenblijvers heeft (86%). De visie van de school ten aanzien van zittenblijven komt uit zowel de enquête als de verdiepende gesprekken naar voren als een van de belangrijkste pijlers van een laag zittenblijverstaandeel. In de enquête geeft bijna negen op de tien (89%) schoolleiders aan dat *de visie van de school (namelijk dat zittenblijven onwenselijk is)*, een aannemelijke verklaring is voor het lage aandeel zittenblijvers op hun school. De inzet van specifieke maatregelen tegen zittenblijven hangt inherent samen met de visie van de school over hoe het onderwijs het beste georganiseerd en uitgevoerd moet worden. De visie van de school op goed onderwijs is daarbij een essentieel en overkoepelend uitgangspunt van waaruit specifieke maatregelen worden ingezet. We zullen daarom de visie van scholen als eerste nader beschouwen. In de daarop volgende paragrafen gaan we in op de maatregelen (en samenhangende factoren) die hier uit voortkomen en die we kenmerkend kunnen noemen voor de scholen met een laag zittenblijverstaandeel.

Oorzaken van zittenblijven

Hoe de school aankijkt tegen de oorzaken (en effecten) van zittenblijven bepaalt in grote lijnen wat er wordt gedaan om zittenblijven tegen te gaan. In de gesprekken zijn alle schoolleiders unaniem van mening dat zittenblijven afbreuk doet aan de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkelingen van leerlingen. De meeste scholen stellen binnen hun visie het algemeen belang en welbevinden van de leerling centraal en handelen vanuit dit uitgangspunt, ook inzake zittenblijven.

Een gebrek aan motivatie, in tegenstelling tot een gebrek aan capaciteiten, zou volgens het merendeel van de schoolleiders ten grondslag liggen aan de keuze of een leerling al dan niet bevorderd wordt.

Doubleren lost de oorzaak – motivatiegebrek – van de achterstanden echter niet op, maar zou juist leiden tot het verergeren hiervan. Schoolleiders menen dat zittenblijven leidt tot meer zittenblijven omdat de intrinsieke motivatie van leerlingen als gevolg van deze interventie in een neerwaartse spiraal terecht komt. De toegevoegde waarde van zittenblijven als een effectief pedagogische of onderwijskundige maatregel om achterstanden aan te pakken wordt niet onderkend, maar eerder beschouwd als een strafmaatregel. Zittenblijven zou dus een uiterste noodgreep moeten zijn. De helft van de schoolleiders zegt dat zo'n noodgreep noodzakelijk is wanneer leerlingen structureel onderwijs hebben misgelopen door bijvoorbeeld langdurige ziekte of wanneer er blijkt dat kennis ontbreekt of er achterstanden zijn die niet kunnen worden ingehaald. In deze (bijzondere) gevallen wordt zittenblijven (of afstromen) wel als zinvol beschouwd.

“Zittenblijven heeft negen van de tien keer te maken met dat de leerling geen motivatie heeft. Als een leerling blijft zitten daalt de motivatie nog verder. Kortom; zittenblijven leidt tot vaker zittenblijven. We kijken naar potentie, wat zit er in en niet wat een leerling niet kan.”

Schoolleider vo-school

Bieden van maatwerk

Maatwerk wordt door scholen geboden vanuit de visie om de leerlingen zo goed mogelijk te bedienen in hun leer- en sociaal-emotionele ontwikkeling. In vrijwel alle gesprekken komt naar voren dat ruimte geven aan talentontwikkeling en kans bieden om ‘succes te ervaren’ de voornaamste doelen zijn. Dat betekent soms dat leerlingen op een hoger of lager niveau zichzelf kunnen ontwikkelen, een persoonlijk leertraject kunnen volgen of aanspraak kunnen maken op extra ondersteuning. De meeste schoolleiders zijn van mening dat het leerproces niet beoordeeld moet worden langs een absolute meetlat (ofwel in strikte overgangsnormen), maar dat de potentie en de totaalontwikkeling moet worden meegenomen in het oordeel om leerlingen al dan niet te bevorderen naar een volgend schooljaar.

Het hebben van een laag zittenblijverspercentage is voor veel scholen een bijkomend voordeel van het bieden van maatwerk. De algemene focus op potentiebenutting en het welbevinden van de leerlingen binnen de visie is de leidraad om maatwerk te leveren. De schoolleiders zeggen dat dit veel vergt van de school en het betrokken personeel; het moet duidelijk in de cultuur zijn ingebed en organisatorisch mogelijk zijn.

Elementen van de visie op zittenblijven

In de school- en leerlingvisie is het belangrijk dat:

- zittenblijven wordt gezien als onwenselijk en een uiterste noodmaatregel;
- er een focus is op het welbevinden van de leerling;
- gestreefd wordt naar het optimaal benutten en stimuleren van (leer)potentie;
- er af wordt gezien van het beoordelen van het leerproces langs absolute eisen en (overgangs-)normen maar dat beoordeeld wordt op basis van de algehele potentie en cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.

2.5 Tijdige signalering van achterstanden

Instrumenten voor signaleren achterstanden

Vroegtijdig inzetten op het signaleren van leerachterstanden (door bijvoorbeeld toetsing en observaties) is volgens de meeste schoolleiders een van de meest aannemelijke verklaringen voor een laag aandeel zittenblijvers. Dit wordt door een grote meerderheid van de schoolleiders in de enquête genoemd (97%). In de gesprekken met schoolleiders komt eveneens naar voren dat het maatwerk en de

maatregelen die worden getroffen voor leerlingen met (leer)achterstanden beginnen met vroegtijdige signalering en tijdig ingrijpen. Er worden verschillende instrumenten ingezet om problemen te kunnen signaleren: regelmatig toetsen en meetmomenten inlassen, regelmatig evalueren van tussentijdse resultaten, regelmatig signalen bespreken in kernteam en teamvergaderingen, ook met leidinggevenden, en leerlingen volgen in leerlingvolgsystemen.

“We zetten citoVAS in om zowel individueel als voor de groep resultaten te staven. Als het niveau afwijkt van het gemiddelde grijpen we in. Verder hebben we elke week teambesprekingen waarin probleemsignalen worden besproken.”

Schoolleider vo-school

Daarnaast besteden zeven van de tien scholen (waarmee is gesproken) aandacht aan het signaleren van sociaal-emotionele problematiek. In de meeste gevallen is de mentor hoofdvantwoordelijke voor deze signaleringsfunctie: hij of zij houdt de ontwikkeling van de leerling nauw in de gaten en voelt zich verantwoordelijk om de leerling (persoonlijk) goed te kennen. Het hebben van een sterk mentoraat wordt door veel schoolleiders genoemd als een belangrijke randvoorwaarde om leerlingen te kunnen volgen en tijdig maatwerk te kunnen bieden. Veel scholen kiezen bewust om in ieder geval de eerste twee jaar (soms langer) de leerlingen te koppelen aan dezelfde mentor.

Nauwe samenwerking binnen de school

De meeste scholen hebben een duidelijke systematiek ontwikkeld om de leerlingen te kunnen volgen (e.g. eens in de twee weken opleveren van leerlingrapportages). Een schoolleider zegt dat slechte cijfers nooit als een verrassing moeten komen tijdens leerlingbesprekingen. Om meer naleving en toezicht te hebben op deze afspraak bevaart de teamleider bijvoorbeeld regelmatig of de mentor de leerlingen volgt en ook daadwerkelijk ingrijpt. Vaak gaat een intensieve inventarisatie van informatie over de leerlingen vooraf aan het aangeboden maatwerk om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten op de individuele (zorg)behoeftes. Het in kaart brengen van de ontwikkeling wordt bijna altijd in samenwerking met vakdocenten gedaan, in sommige gevallen worden ook zorg- en leerlingcoördinatoren betrokken. Zo organiseert een school regelmatig ‘speeddates’ tussen mentoren en vakdocenten met als doel intensief contact te bewerkstelligen en zodoende informatie uit te wisselen over de leerling. Vier van de tien scholen betrekken in deze inventarisatie naast mentoren en vakdocenten ook leerlingcoördinatoren omdat zij een totaalbeeld hebben van alle (leer)prestaties en mogelijk ook meer zicht hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling.

“De leerlingcoördinator heeft een overzicht van alle leerprestaties en van de sociaal-emotionele ontwikkeling. De coördinator spart met de mentor; ze leggen de ins-en-outs bij elkaar. De leerling-coördinator heeft meer overzicht over het geheel, de mentor over wat er in de klas gebeurt.”

Schoolleider vo-school

Overdacht vanuit het primair onderwijs

Tijdig kunnen ingrijpen door goede signalering is volgens de betrokken schoolleiders een van de werkzame elementen tegen zittenblijven. Twee schoolleiders zeggen expliciet al te beginnen met signaleren voordat de leerlingen instromen op hun school; om op problemen te anticiperen en uitval op de langere termijn tegen te gaan. Een goede (warme) overdracht vanuit het primair onderwijs is hierin cruciaal. Twee schoolleiders zeggen kennismakingsgesprekken te organiseren met toekomstige leerlingen en

ouders waarin ze wederzijdse verwachtingen uitspreken en er aandacht is voor individuele zorgpunten. Drie scholen geven leerlingen uit groep 8 de kans om samen met een buddy (vaak een brugklasser) een aantal lessen te volgen zodat ze zelf kunnen ervaren of de school bij ze past.

Elementen van belang om (vroegtijdig) achterstanden te signaleren

Op basis van de bevindingen kunnen we enkele elementen noemen die belangrijk zijn om (vroegtijdig) achterstanden te signaleren:

- sterk mentoraat: nauwe betrokkenheid en gevoel voor verantwoordelijkheid voor de leerling;
- signaleren als onderdeel van de cultuur: docenten komen in actie zodra ze achterstanden opmerken;
- inzetten van diverse instrumenten om leerlingen nauw te volgen: gestandaardiseerde toetsen, leerlingvolgsystemen, bespreken van signalen in team-overleggen;
- nauwe samenwerking tussen mentoren, vakdocenten, leidinggevenden, leerling- en zorgcoördinatoren om probleemsignalen onderwijsbreed op te pakken;
- afstemmen met het po bij overgang van de leerling.

2.6 Leerlingbegeleiding binnen de school

Individuele leerlingbegeleiding binnen de school volgt vaak als een leerling dreigt achter te lopen. Ruim de meerderheid (95%) van de schoolleiders geeft in de enquête aan dat extra leerlingbegeleiding in de school een aannemelijke verklaring is voor een laag zittenblijverstaandeel. Soms wordt daarbij gekozen om extra begeleiding in het regulier onderwijs te integreren of juist een individueel leertraject voor de leerlingen uit te stippelen.

Ondersteuningsuren

Wanneer extra begeleiding wordt ingezet binnen het regulier onderwijs dan gebeurt dit meestal in de vorm van een vak-ondersteuningsuur (e.g. KeuzeWerkTijd-uur of een LOB-uur). Leerlingen krijgen de kans om in dit uur een vak te volgen waar ze moeite mee hebben. Twee schoolleiders zeggen dat hun docenten leerlingen kunnen verplichten een extra ondersteuningsuur te volgen. Tijdens deze lessen is op sommige scholen (twee) ook ondersteunend onderwijspersoneel (technisch ondersteunend personeel en onderwijsassistenten) aanwezig, zodat er gericht en intensiever gefocust kan worden op leerachterstanden.

De scholen betrokken in dit onderzoek bieden naast het reguliere onderwijs soms ook begeleiding buiten het vaste rooster van de leerlingen. Dit kan door simpelweg een uur extra les na schooltijd of door het geven van extra huiswerkopdrachten. Ook worden soms ouderejaars leerlingen ingeschakeld die huiswerkbegeleiding kunnen geven in speciale huiswerkklassen. Wanneer leerlingen de kans krijgen om over te gaan door extra opdrachten te maken, wordt door de school strikt controle gehouden of dit ook daadwerkelijk wordt gedaan.

Gepersonaliseerd leren

De helft van de schoolleiders spreekt ook wel over gepersonaliseerd leren. Dit behelst vaak een afgestemd programma op de leerbehoefte of zorgbehoefte van de leerling. Vaak worden binnen een dergelijk programma duidelijke afspraken gemaakt met de mentor, leerling en ouders. Op twee scholen wordt aan het begin van een leertraject een contract getekend waarin is afgestemd wat de verwachtingen zijn van de betrokken partijen. Ouderbetrokkenheid, en betrokkenheid van meerdere partijen in het algemeen, is volgens de schoolleiders een belangrijke factor voor de borging van een leertraject. Leerlingen blijven daardoor op meerdere plekken in beeld en ondersteund, zodat knelpunten beter gecommuniceerd kunnen worden en er tijdig kan worden bijgestuurd. Schoolleiders benadrukken dat er een groot beroep wordt gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van de leerling binnen gepersonaliseerde leertrajecten. Op veel scholen wordt er alleen een inspanningsbelofte gedaan wanneer het voor de school duidelijk is dat de leerling intrinsiek is gemotiveerd en de potentie bezit om zichzelf te verbeteren.

“We bieden trajectbegeleiding aan leerlingen in het 1^e en 2^e leerjaar die niet sterk staan. De trajectbegeleider formuleert samen met de ouders en de leerling een plan van aanpak. Het uitgangspunt is oplossingsgericht werken. De trajectbegeleider inventariseert alle informatie die nodig is om het traject vorm te geven. Ouders worden goed op de hoogte gehouden, hun rol is hun kind thuis te stimuleren en motiveren. Belangrijk is dat de leerlingen dit wel moeten ‘willen wensen’.”

Schoolleider vo-school

Drie scholen geven extra ondersteuning niet alleen op cognitief gebied, maar (vooral) op sociaal emotioneel gebied, bijvoorbeeld door middel van coaching. Hieronder valt ook aandacht voor de executieve vaardigheden van de leerlingen: ‘leren leren’, leren zelfstandig plannen, leren werk te organiseren etc. Hiermee proberen ze te werken aan een structurele oplossing.

“Leerlingen presteren vaak slecht doordat ze slecht in hun vel zitten. Aan dit stuk geven we naast het cognitieve deel veel aandacht. Sommige leerlingen doen mee met een cursus balanskracht; ontwikkeling in leerprocessen worden gestimuleerd door fysieke oefeningen. Verder voeren we ook gesprekken aan de hand van een methodiek waarin aandacht is voor wie ze zijn, wat ze willen en wat maakt dat ze dat willen.”

Schoolleider vo-school

In de gesprekken noemen de schoolleiders dat ze in eerste instantie altijd kiezen voor de inzet van interne hulpmiddelen (ervaring docenten, onderwijsassistenten). Extra gepersonaliseerde begeleiding vraagt, naast bekwaamheid, veel tijd van docenten. Drie schoolleiders zeggen dat ze meer uren onderwijs inroosteren dan de norm. Ook hanteert een school langere lesuren dan gemiddeld (70 minuten in plaats van de gebruikelijke 50 minuten). In een langer lesuur zou het makkelijker zijn om differentiatie toe te passen.

Differentiatie in leerstof, lestijd en leervoorziening

In de gesprekken noemen scholen die leerlingen per definitie niet laten zitten dat zij veel aandacht besteden aan gedifferentieerd leren. Deze scholen hechten belang aan talentontwikkeling en willen leerlingen stimuleren hun potentieel te benutten en tot ontplooiing te komen. Dit houdt in dat de school moet accepteren dat een leerling voor sommige vakken lager dan op niveau scoort. Daar staat tegenover dat voor sommige vakken juist boven de maat wordt gepresteerd. Streven naar differentiatie in niveau betekent ook dat er meer flexibiliteit moet zitten in de omgang met strikte overgangseisen; leerlingen worden immers niet langs eenzelfde meetlat gelegd.

“Een norm is een gids en niet een in beton gegoten wet.”

Schoolleider vo-school

Differentiatie in leerstof, lestijd en leervoorziening zien we terug in verschillende maatregelen die schoolleiders in de enquête en de gesprekken noemen. Op een school wordt de brede brugklas gezien

als een kansklas. Zo wordt op deze school in de brugperiode gewerkt met combinatieklassen waarin ge-differentieerd les wordt gegeven binnen de klas; leerlingen met bijvoorbeeld een vmbo-tl advies en een (mager) havo-advies worden in een vmbo-tl/havo- klas geplaatst waar ernaar gestreefd wordt om op het havo-niveau te komen. Omdat er wordt ingezet op het hoogste niveau worden vmbo-tl leerlingen ook gestimuleerd door te stromen naar een havo-klas. Verder worden de leerlingen uitgedaagd om extra vakken te volgen.

“We hebben in de brugklas gemengde klassen. We zien dat de leerlingen met het laagste advies in zo’n klas zich optrekken aan het hogere niveau.”

Schoolleider vo-school

Vakken volgen op het eigen niveau betekent ook dat een deel van de scholen werkt met een ‘diploma (of cijferlijst) op maat’. Vakken die op een hoger niveau zijn behaald, worden expliciet vermeld op het diploma. Schoolleider van scholen die een dergelijke aanpak hanteren noemen dat het belangrijk is dat leerlingen realiseren dat ze niet op school zitten om een diploma te halen maar om zichzelf te ontwikkelen. Ruimte geven om ambities te ontplooien, zou leerlingen stimuleren en motiveren om eigenaarschap over hun eigen leerproces te nemen en zodoende bevorderend zijn voor de leerprestaties.

Aspecten van leerlingbegeleiding op scholen met een laag aandeel zittenblijvers

Op basis van de bevindingen kunnen we enkele aspecten noemen van de wijze waarop leerlingbegeleiding wordt vormgegeven op scholen met een laag zittenblijfpercentage:

- inzet van extra ondersteuningsuren;
- gepersonaliseerd leren met zowel aandacht voor cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling;
- aandacht voor gedifferentieerd leren, bijvoorbeeld via de inzet van brede brugklassen of een diploma/cijferlijst op maat.

2.7 Samenwerking docententeam en ouders

Ondersteuning en facilitering onderwijspersoneel

Aandacht voor een goede ondersteuning en facilitering van het onderwijspersoneel wordt door schoolleiders genoemd als een belangrijke voorwaarde om de visie van de school op zittenblijven te kunnen borgen. Schoolleiders menen dat het personeelsbeleid gericht moet zijn op het gebruikmaken van sterk ontwikkelde competenties van docenten. Er is daarbij aandacht voor het hanteren van lesmodellen, methodieken en kwalitatief verantwoorde lessen. Ook wordt er door scholen gestuurd op onderlinge kennisdeling, vooral als het gaat om differentiatievaardigheden. De schoolleiding maakt het daarnaast organisatorisch en facilitair mogelijk voor de docenten om bijvoorbeeld extra leerlingbegeleiding binnen de school aan te bieden, zoals extra lesmateriaal, urenplanning, roostertechnisch en inzet van onderwijsassistenten. Uitgangspunt is dat de docenten zich zoveel mogelijk moeten bezighouden met het onderwijs.

Twee schoolleiders zeggen dat er bewust wordt geïnvesteerd in het trainen van competenties die nodig zijn om binnen de visie van de school te kunnen doceren. Zo krijgen mentoren bijvoorbeeld training in het begeleiden van groepsprocessen of zogenoemde contextbegeleidingstrainingen. Schoolleiders besteden ook aandacht aan het aantrekken en samenstellen van het juiste docententeam. Belangrijk hierbij is dat docenten de visie – namelijk zittenblijven is onwenselijk – dragen.

Veel schoolleiders menen dat het belangrijk is dat men het gesprek met elkaar durft aan te gaan als het gaat om zittenblijven. Open communicatie en discussie is belangrijk om de doelstellingen met betrekking tot zittenblijven en bevorderen na te leven en hierop toezicht te houden (vasthouden aan de ingezette koers). Wanneer er sprake is van zittenblijven stellen de meeste schoolleiders de vraag aan

docenten of dit de meest adequate oplossing is. Discussie is nodig om 'bij de les te blijven'. Schoolleiders geven aan dat het bij docenten vaak een cultuuromslag vergt om bewust te streven naar een zo laag mogelijk zittenblijverspercentage. De schoolleiding probeert dit in het algemeen te stimuleren door, zoals ook hierboven beschreven, open discussies, aandacht voor zittenblijven in team-overleggen, trainingen e.d.

“Het is belangrijk dat je veel praat met elkaar en met je team. Ook het negatieve benoemen en de teleurstelling en frustratie van docenten kunnen bespreken. In de discussie moet de nadruk worden gelegd op het uitgangspunt van waaruit wordt gehandeld, namelijk: wat is er nodig om de leerling te helpen?”

Schoolleider vo-school

Ouderbetrokkenheid

Betrokkenheid van ouders is voor veel scholen met een laag zittenblijversaandeel een terugkerend onderwerp waar bewust op wordt ingezet; de zogenoemde driehoek-relatie (leerling – docent – ouder). Ouders meenemen in het proces zou een positief effect hebben op de leerprestaties van leerlingen (samen verantwoordelijk voor ontwikkeling), omdat de thuissituatie hier niet los van staat. Voor veel scholen met een laag zittenblijversaandeel is het, aansluitend op hun visie, daarom belangrijk dat ouders vanaf een vroeg stadium worden betrokken in de onderwijsloopbaan. Scholen doen dit door het organiseren van kennismakingsgesprekken of door bewust één mentor te koppelen aan de leerlingen zodat ouders dezelfde gesprekspartner hebben gedurende de gehele vo-loopbaan van hun kind. Eén schoolleider meent dat ouders in een vroeg stadium betrekken en ze regelmatig informeren, ook als het goed gaat, ertoe heeft geleid dat informatieavonden vaker worden bezocht en dat de lijnen tussen ouders en school korter zijn geworden. Leerlingen zouden door de sterke ouderbetrokkenheid ook beter kunnen meekomen in de schoolvisie en hier ook naar gaan handelen.

Betrokkenheid bij het tegengaan van zittenblijven

Bij het tegengaan van zittenblijven menen scholen met een laag aandeel zittenblijvers dat:

- het docententeam hiertoe voldoende gefaciliteerd, ondersteund en betrokken moet worden;
- ouderbetrokkenheid geregeld moet worden, zodat wat de school doet en in de thuissituatie gebeurt elkaar positief versterkt.

Samenvatting en conclusie

3

3 Samenvatting en conclusie

3.1 Inleiding

In dit onderzoek hebben wij voor de VO-raad gekeken naar factoren die bijdragen aan een laag percentage zittenblijvers op een deel van de vo-scholen. Hiervoor hebben wij een bestandsanalyse uitgevoerd waarin we structurele (achtergrond-)kenmerken hebben vergeleken tussen scholen met een laag (< 2%) en hoger (> 2%) aandeel zittenblijvers. Verder hebben we een online enquête afgenomen onder schoolleiders van scholen met een laag aandeel zittenblijvers en hebben we met tien van deze schoolleiders verdiepende gesprekken gevoerd. In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek samen en trekken we hieruit een conclusie over factoren die kenmerkend zijn voor scholen met een gering aandeel zittenblijvers.

3.2 Samenvatting belangrijkste uitkomsten

Scholen met een laag aandeel zittenblijvers kenmerken zich door een aantal structurele factoren. Deze scholen hebben gemiddeld een lager leerlingaantal dan scholen met een hoger zittenblijverspercentage, hebben vaker een algemeen bijzondere denominatie en zijn vaker gevestigd in specifieke regio's: het oosten van het land, buiten de G4 en in groeigebieden.

Behalve wat betreft structurele kenmerken, zien we ook dat een laag zittenblijversaandeel nauw samenhangt met de algemene onderwijsvisie van scholen. De visie op goed onderwijs is voor scholen het ijkpunt voor het vormgeven van maatregelen die, volgens eigen zeggen, bijdragen aan het tegengaan van zittenblijven. Deze visie is overigens breder dan het tegengaan van zittenblijven. Een laag zittenblijversaandeel is voor veel scholen een bijkomend voordeel van de focus op potentiebenutting en het welbevinden van leerlingen, verder zien deze scholen zittenblijven als onwenselijk en niet effectief.

Vanuit de visie op goed onderwijs, waarin talentontwikkeling en het bieden van kansen aan leerlingen om 'succes te ervaren' centraal staan, kenmerken scholen met een gering aandeel zittenblijvers zich door een drietal typen maatregelen:

- Het tijdig signaleren van leerachterstanden. Hiervoor is het volgens de scholen belangrijk dat:
  - er een nauw betrokken mentoraat is;
  - het signaleren van achterstanden en problemen onderdeel is van de cultuur op de school;
  - er diverse instrumenten beschikbaar zijn voor tijdige signalering, zoals gestandaardiseerde toetsen, leerlingvolgsystemen, overleg etc.;
  - een nauwe samenwerking bestaat tussen mentoren, vakdocenten, leidinggevenden en leerling- en zorgcoördinatoren;
  - waar nodig warme overdracht vanuit het primair onderwijs plaatsvindt.
- Het bieden van leerlingbegeleiding binnen de school. Dit geven de scholen met een laag percentage zittenblijvers vorm door:
  - de inzet van extra ondersteuningsuren voor leerlingen die dit nodig hebben;
  - gepersonaliseerd leren met aandacht voor cognitieve en sociaal-emotionele aspecten van de ontwikkeling en waar de leerling en zijn/haar ouders nauw bij betrokken zijn;
  - aandacht voor gedifferentieerd leren, waarbij gedacht kan worden aan de inzet van brede brugklassen of het hanteren van een diploma of cijferlijst op maat.
- Betrokkenheid van het docententeam en van ouders bij het tegengaan van zittenblijven. Scholen met een laag percentage zittenblijvers richten zich hierbij op:
  - het ondersteunen van het docententeam via lesmodellen, methodieken, het stimuleren van kennisdeling en het faciliteren van extra leerlingbegeleiding via tijd, personeel en materialen;
  - het gesprek aangaan met docenten over het streven om het zittenblijverspercentage zo laag mogelijk te houden;
  - het betrekken van ouders, zodat de school en de thuissituatie elkaar versterken.

3.3 Conclusie

De algemene conclusie die uit dit onderzoek naar voren komt, is dat de (algemene) visie van de school op goed onderwijs bepalend is en een startpunt vormt om op verschillende manieren handen en voeten te geven aan maatregelen die zittenblijven (indirect) voorkomen. De maatregelen die scholen noemen worden met een breder doel ingezet dan 'alleen' het tegengaan van zittenblijven, maar worden uitgevoerd om het welbevinden en de potentie van leerlingen te maximaliseren. We kunnen dan ook niet met zekerheid zeggen dat de genoemde maatregelen, dat wil zeggen a) het tijdig signaleren van achterstanden, b) het bieden van leerlingbegeleiding en c) het betrekken van het docententeam en ouders, onderscheidend zijn voor scholen met een laag percentage zittenblijvers. Wel kunnen we constateren dat deze scholen bovengenoemde maatregelen (mede) inzetten vanuit het idee dat zittenblijven een niet-effectieve interventie is voor de leerling. De cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling staat bij de scholen met een laag zittenblijverspercentage voorop; zittenblijven zou significant afbreuk doen aan deze ontwikkeling.

Hoewel de specifieke maatregelen die scholen inzetten tegen zittenblijven wellicht ook (met andere doelen) worden ingezet in scholen met een hoger percentage zittenblijvers, kunnen we op basis van de uitkomsten van dit onderzoek wel concluderen dat bepaalde typen scholen meer kans lijken te zien in het laag houden van het aandeel zittenblijvers. Vooral kleine scholen in minder stedelijke omgevingen (regio oost en buiten de G4) hebben relatief weinig doubleurs.

Vanuit deze bevindingen is het aan te bevelen om op scholen waar het aandeel doubleurs hoger is meer aandacht te vragen voor de negatieve gevolgen van zittenblijven. Belangrijk is dat schoolleiders en het docententeam onderling in gesprek blijven over de vraag of zittenblijven het meest adequate middel is om de leerling vooruit te brengen; draagvlak vanuit het docententeam is essentieel. Zittenblijven als een onwenselijke maatregel moet vooral een onderdeel van de cultuur van de school worden. Scholen hoeven daarbij niet per definitie nieuwe maatregelen in te zetten, maar kunnen reeds ingezette instrumenten zoals leerlingbegeleiding, signalering van achterstanden, professionalisering van docenten en ouderbetrokkenheid inzetten met als doel om zittenblijven tegen te gaan.

Bijlage

Bijlage

Structurele kenmerken

Tabel 1 Totaal aantal leerlingen (in categorieën) (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Totaal aantal leerlingen in categorieën	<250	134 13%	76 32%
	250 tot 500	231 22%	82 35%
	500 tot 1000	317 30%	66 28%
	1000 tot 1500	237 23%	10 4%
	1500 tot 2000	107 10%	1 0%
	2000 >	22 2%	0 0%
	Totaal	1.048 100%	235 100%

Tabel 2 Totaal aandeel afstromers in categorieën t.o.v. zittenblijverspercentage (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Percentage afstromers in categorieën	0 tot 5%	926 88%	193 82%
	5 tot 10%	110 10%	32 14%
	10 tot 15%	8 1%	6 3%
	15 tot 20%	4 0%	4 2%
	Totaal	1.048 100%	235 100%

Tabel 3 Denominatie t.o.v. zittenblijverspercentage (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Denominatie in 6 categorieën	Openbaar	323	18
		31%	8%
	Protestants-Christelijk	197	73
		19%	31%
	Rooms-Katholiek	229	42
		22%	18%
	**4 Confessioneel overig + overig	13	0
	1%	0%	
	Algemeen bijzonder	136	69
		13%	29%
	Samenwerking	150	33
		14%	14%
Totaal		1.048	235
		100%	100%

Tabel 4 Regio t.o.v. zittenblijverspercentage (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Regio	Noord	153	33
		15%	14%
	Oost	215	71
		21%	30%
	West	448	111
	43%	47%	
	Zuid	232	20
		22%	9%
Totaal		1.048	235
		100%	100%

Tabel 5 G4 t.o.v. zittenblijverspercentage (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Vier grote steden	Niet-G4	875	218
		83%	93%
	Grote vier	173	17
		17%	7%
Totaal		1.048	235
		100%	100%

⁴ De categorie 'confessioneel overig' en overig hadden heel weinig vulling (ze zijn in deze tabel samengevoegd).

Tabel 6 Stedelijkheid t.o.v. zittenblijverspercentage (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Stedelijkheid	Zeer sterk stedelijk	285 27%	53 23%
	Sterk stedelijk	333 32%	116 49%
	Matig stedelijk	195 19%	23 10%
	Weinig stedelijk	163 16%	22 9%
	Niet stedelijk	72 7%	21 9%
	Totaal	1.048 100%	235 100%

Tabel 7 Groeigebied t.o.v. zittenblijverspercentage (n=1283)

		Scholen verdeeld naar zittenblijverspercentage	
		>2%	<2%
Krimp- anticeer- of groeigebied	Krimpgebied	109 10%	14 6%
	Anticeergebied ⁵	88 8%	15 6%
	Groeigebied	851 81%	206 88%
Totaal	1.048 100%	235 100%	

Resultaten online enquête; respons en rechte tellingen (n=69)

Bent u ermee bekend dat uw school, volgens de cijfers van DUO, een percentage zittenblijvers heeft van < 2%?		
	Telling	%
Ja	60	87%
Nee	9	13%
N	69	100%

Heeft u een verklaring voor het lage aandeel zittenblijvers op uw school?		
	Telling	%
Ja, ik heb een verklaring	44	64%
Ik heb mogelijk een verklaring	20	29%
Nee, ik heb geen verklaring	5	7%
N	69	100%

⁵ Anticeergebieden zijn gebieden waar de bevolking nu nog niet daalt, maar in de toekomst naar verwachting wel.

In hoeverre denkt u dat de onderstaande redenen het lage percentage zittenblijvers op uw school zouden kunnen verklaren?

aannemelijk	Telling					%				
	heel erg	beetje	neutraal	niet echt	helemaal niet	heel erg	beetje	neutraal	niet echt	helemaal niet
De visie van de school is dat zittenblijven onwenselijk is	48	13	3	3	2	70%	19%	4%	4%	3%
Zittenblijven is op onze school onderdeel van de kwaliteitszorg	25	21	7	7	8	37%	31%	10%	10%	12%
Onze school maakt gebruik van de mogelijkheden die de wet modernisering onderwijstijd biedt	13	13	12	13	15	20%	20%	18%	20%	23%
Onze school zet gericht achterstandenbeleid in	18	18	12	15	5	26%	26%	18%	22%	7%
We zetten vroegtijdig in op het signaleren van leerachterstanden (toetsing en observaties)	48	19	2	0	0	70%	28%	3%	0%	0%
Onze school stimuleert extra leerlingbegeleiding buiten school voor risicoleerlingen (waaronder bijles, huiswerkbegeleiding, en/of examentraining) wat niet door de school georganiseerd wordt	11	12	8	21	16	16%	18%	12%	31%	24%

aannemelijk	Telling					%				
	heel erg	beetje	neutraal	niet echt	helemaal niet	heel erg	beetje	neutraal	niet echt	helemaal niet
Leerlingen blijven bij ons niet zitten, maar stromen af	17	28	4	14	6	25%	41%	6%	20%	9%
Bij een dubbeladvies vanuit het po plaatsen we de leerlingen op het laagste niveau	3	7	4	22	33	4%	10%	6%	32%	48%
Onze school heeft brede brugklassen	12	20	7	10	18	18%	30%	10%	15%	27%
We hebben weinig leerlingen in de school die het risico lopen om te blijven zitten (e.g. laag aandeel achterstandsleerlingen)	2	17	4	24	20	3%	25%	6%	36%	30%
We besteden in de leerling-gesprekken gericht aandacht aan het voorkomen van zittenblijven	34	22	3	6	2	51%	33%	4%	9%	3%
Onze school besteedt aandacht aan de bewustwording van ouders, leerlingen en docenten over de nadelen van zittenblijven (bv. door middel van voorlichting en benchmarking)	14	29	9	11	5	21%	43%	13%	16%	7%

Aannemelijk	Telling					%				
	Heel erg	beetje	Neutraal	Niet echt	helemaal niet	Heel erg	beetje	Neutraal	Niet echt	helemaal niet
We bieden extra lesstof aan aan leerlingen	20	34	5	6	1	30%	52%	8%	9%	2%
We bieden extra lestijden aan aan leerlingen	21	28	5	11	3	31%	41%	7%	16%	4%
We bieden extra leerlingbegeleiding binnen de school aan	41	24	1	2	0	60%	35%	1%	3%	0%
We hebben extra voorzieningen om leerachterstanden te reduceren (zoals ICT-ondersteuning)	14	35	6	13	0	21%	51%	9%	19%	0%
We bieden de zomer- en/of lenteschool aan	6	4	1	9	46	9%	6%	2%	14%	70%
Onze school geeft ondersteuning aan (nieuwe) docenten om differentiatievaardigheden toe te passen in het onderwijs	15	31	7	12	3	22%	46%	10%	18%	4%

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl